

La llibretera del puny alçat

Àngela Moñino Comas, última regidora republicana de l'Ajuntament de Girona el 28 de gener del 1939

Text > **GEMMA BUSQUETS ROS**

Fotos > **MARIE MONTSERRAT TRAFACH MOÑINO**

>> Àngela Moñino Comas.

Li hauria agradat ser llibretera. O, potser, en algun moment va somiar ser escriptora. Va ser un imperatiu de la història que formés part dels que s'han d'encarar i no desitjar, el que la va acabar definint el 28 de gener del 1939, en els dies finals de la Girona republicana, apuntant la institució que la representava, i que cauria, amb tot el pes, al cap d'una setmana, amb les trepitjades de les botes feixistes entrant pel carrer de l'Albereda. El seu nom no apareixia a la llista inicial de consellers municipals de l'últim acte d'aquell ple municipal d'urgència, convocat perquè d'alguna manera el «no passaran», tan èpic quan es canta en les cançons de resistència, s'havia d'estampar en la paperassa oficial, i amb la seva signatura la incriminava i l'enviava a un exili segur.

«La formació de l'Ajuntament nou passa, si mal no recordo, a la tarda, o cap al vespre, perquè jo perdia la noció de les hores. No sé el que va passar, el que sí que sé és que l'Ana no va voler ser consellera municipal i en López Raimundo em vingué a buscar i em digué que jo m'havia de presentar a l'Ajuntament: la missió era quedar-se a Girona fins a l'entrada dels feixistes, sense defallir. Vaig acceptar i li vaig demanar que almenys el que podia fer era ocupar-se de la meva evacuació,

>> Asseguda als jardins de la Devesa de Girona.

cosa que es complí...». Amb aquestes paraules, en un català conservat de la República perduda i empeltat d'alguna expressió francesa, Àngela Moñino Comas dona testimoni personal dels fets viscuts durant les hores més greus en un diari inacabat, escrit amb bolígraf blau, amb una lletra grossa que destaca, com la personalitat de l'autora, i que la feia sobresortir, davant les amigues, les companyes de partit i les obreres de la fàbrica quan prenia la paraula. En els últims trams de la vida, conscient de la importància del que s'ha viscut, els dits no es mostren insegurs ni dubten, sinó que s'encaren amb la història, com aquell 28 de gener del 1939, i fermes, tot i les crostes que hi deixa el temps, escriuen. No el relat feminista que transcorre en els camps de pomes de Sant Pere Pescador, que l'Àngela fabula en una altra llibreta, sinó la crònica viscuda quan tot es va perdre, llevat del puny alçat. De la manera que ho narra, potser a l'Àngela li hauria agradat ser periodista, com el seu pare, Antonio Moñino Rodríguez, home instruït, llicenciat en filosofia i lletres i funcionari d'Hisenda, procedent de Badajoz i destinat a Girona, on va exercir de cronista al diari *La Lucha*. Casat amb Àngela Comas Brugat, van tenir dos fills. L'Àngela era la gran. Ella i el seu germà Antoni van quedar orfes el 1921, amb set i quatre

anys, amb la mort dels pares a Cadis a causa de la grip espanyola.

«Abans de la guerra tenia, com moltes noies d'aquell temps, pardalets al cap i l'adveniment de la República no em deixà indiferent, però tampoc no em procurà políticament cap emoció forta; el que sí que feu que m'interessés va ser el moviment feminista, les reivindicacions de la dona. Aquesta curiositat em despertava de la letargia en què es vivia a Girona.» El diari inacabat recull la veu d'una dona amb noms i cognoms, però són mots que ressonen en moltes altres joves, en les quals els aires alliberadors de *La Marselesa* van insuflar drets i deures. I amb la guerra va venir el compromís polític, en una rereguarda on les mans de les dones eren les que movien el món. L'Àngela comença la seva militància quan s'adreça, a la sortida de les fàbriques, a les companyes obreres, la continua quan s'afilia al comitè femení de les Joventuts Socialistes Unificades, i la manté en les llistes publicades a la premsa de la Secció Local d'Adaptació de Treball a la Dona, en les quals s'inscriu com a xofer mecànic: «La guerra imposa a la dona uns coneixements capaços per substituir l'home en aquests moments en què li ha calgut abandonar les tasques del taller per agafar l'arma que ens ha d'alliberar de l'esclavatge que pretén imposar a les

terres espanyoles el feixisme estranger» (*Front*, 29 de juliol del 1938).

Conscient del periple vital que havia començat després de la derrota, l'Àngela registra i anota en un paper que s'ha esgrogueït els llocs i les dates de la seva vida nova a França. S'acaba l'agost del 1945 a Tolosa de Llenguadoc. Els funcionaris francesos del Ministeri de l'Interior van mecanografiar el seu nom i el de la seva companya i també última regidora republicana a l'Ajuntament de Girona, Angelina Compte Lliuró, a la llista, extensa, de refugiats republicans del camp de Le Palais, a Llemotges, el 16 de febrer del 1939.

El puny alçat mai el perdrà, tot i els embats de la vida. El 1951, Francesc Compte, company seu i pare del seu fill, Llibert, es mor a l'Hospital Varsòvia de Tolosa de Llenguadoc. Va refer la seva vida, tal com explica des del seu exili de Chaînes en una carta emotiva, de consol, a l'últim alcalde republicà de Girona, Joan Ballesta. La seva filla, Marie Montserrat Trafach, filla del seu segon Marit, Gaspar Trafach, guarda el *Romancero gitano* de Lorca i un exemplar de la Constitució espanyola de la Segona República, com a record de la mare que no va poder ser llibretera. Portava amb orgull el fet de ser de classe treballadora, i va voler que a l'esquella hi figurés que era obrera. Així la va definir la mort, l'any 1996. Va donar el seu cos a la ciència, fidel al seu ideari, que li va fer aixecar el puny al cementiri de Cotlliure, al costat de la tomba d'Antonio Machado.

>> Al costat de la tomba d'Antonio Machado, a Cotlliure.